

Admiral
BRANKO MAMULA

O funkcijama rukovođenja i komandovanja na strategijskom nivou

Polazeći od marksističkog shvatanja kretanja kao promjene uopće, u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, možemo konstatirati dvije, teorijsko-metodološki relevantne činjenice za pristup problemu našeg razmatranja, koji je preliminarno određen naslovom.

Prva činjenica je da su veoma brze promjene opća karakteristika razvoja suvremenog svijeta. One su najizraženije i najdinamičnije u vojnoj sferi, što nije slučajno. Ne ulazeći u fenomenologiju i suštinu tih promjena na globalnom planu, treba odmah konstatirati i drugu činjenicu da su i promjene u našem sistemu općenarodne odbrane i društvene samozaštite i u svim njegovim podsystemima, pa prema tome i u sistemu rukovođenja i komandovanja, isto tako, veoma dinamične i veoma značajne. Može se reći da su dinamičnije i značajnije nego u odbrambenim sistemima klasičnog tipa. Osim toga, i karakter tih promjena u nas je različit u odnosu na promjene u klasičnim sistemima. One su, svakako, sastavni dio općih promjena, koje su očevidne na svjetskom planu, ali imaju i neke svoje specifičnosti, što ih čini posebnim, i po čemu ih treba razlikovati od drugih. Te razlike proističu iz različitosti društvenih procesa koji ih uslovljavaju. Promjene u našem sistemu općenarodne odbrane i društvene samozaštite uslovljene su primarno društvenim razvojem, za razliku od promjena u drugim vojnim sistemima koje uslovljava, prvenstveno tehničko-tehnološki progres. Ovdje se pod progresom podrazumijeva kretanje naprijed usmjereno ka određenom cilju. Ako tehnološki razvoj vodi unapređivanju sredstava za proizvodnju, makar određene

tehnologije prvobitno bile primijenjene za proizvodnju sredstava ratne tehnike čija je priroda u svojoj osnovi destruktivna, u krajnjoj konsekvenci to kretanje nauke, tehnike i tehnologije vodi oslobođanju čovjeka od njegove zavisnosti od prirode i, svakako, znači progres. U tom smislu, ali i u nekom drugom, kretanja, odnosno promjene u našem sistemu općenarodne odbrane znače progres. Taj drugi smisao ogleda se u svrsi i društvenom karakteru sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite, koji je isključivo odbrambeni a ne napadački (osvajajući), kao neki drugi, i u promjenama koje vode produbljivanju procesa razotuđenja naših radnih ljudi i građana i u toj oblasti ljudske djelatnosti u kojoj je čovjek vjekovima bio potpuno otuđen.

Prema tome, promjene u sistemu općenarodne odbrane i društvene samozaštite i odgovarajuće promjene u sistemu rukovođenja i komandovanja su: (1) objektivno uvjetovane, a to će reći nužne i neizbježne, i (2) po svojim društvenim posljedicama one su duboko progresivne, pa prema tome, i veoma poželjne.

Svrha ovog članka je da ukaže ili bar da inicira teorijsku raspravu o nekim mogućnim konkretnim rješenjima u organizacijsko-strukturnoj i funkcionalnoj shemi rukovođenja i komandovanja na strategijskom nivou, čije je ishodište u općim promjenama o kojima je riječ. Prema tome, radi se o drugom krugu promjena — o promjenama u funkciji rukovođenja i komandovanja na strategijskom nivou koje nužno prate odgovarajuće, već izvršene ili inicirane promjene u samom sistemu općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Time je, ujedno, pobliže određen problem o kojem želim raspravljati i izložiti neke svoje zaključke do kojih sam došao posmatranjem sistema rukovođenja i komandovanja u njegovom funkcioniranju u miru, na vježbama opitnog karaktera i kolektivnim istraživanjem koje smo u toku protekle dvije godine proveli u Generalštabu JNA, putem više seminara, savjetovanja i naučnih skupova. U tom smislu, ovo razmatranje je nastavak mog članka »Neki aktuelni problemi rukovođenja i komandovanja« (objavljenog u »Vojnom delu« br. 3/81) i sa njim čini organsku cjelinu kao jedinstvo teorijskog i praktičnog djelovanja u ovoj oblasti. U stvari, ovaj članak predstavlja pokušaj apliciranja nekih zaključaka i teorijskih stavova do kojih sam došao u pomenutoj raspravi.

U tom prvom članku težište rasprave bilo je usmjereno na identifikiranje problema i definiranje nekih bitnih odnosa koji se u sistemu rukovođenja i komandovanja uspostavljaju na nov način. U ovoj raspravi namjera mi je da pokušam konkretizirati neke teo-

rijske postavke i ukazati na mogućni model tih odnosa na strategijskom nivou rukovođenja i komandovanja. Pri tome se mora početi od novog sadržaja i znatno proširenog obima samog osnovnog pojma »rukovođenje i komandovanje«.

Proširivanjem pojma vojne sile, odnosno odbrambene moći u kontekstu koncepcije općenarodne odbrane, kojim se obuhvata sav narod — svi njegovi ljudski, duhovni i materijalni potencijali — proširuje se i sadržina pojma rukovođenja i komandovanja. On se ne odnosi samo na upravljanje oružanim snagama u tradicionalnom smislu te riječi, već obuhvata rukovođenje općenarodnom odbranom u cjelini, tj. rukovođenje naoružanim narodom. Taj širi i uži smisao pojma »rukovođenje i komandovanje« mora se iz teorijskih i praktičnih razloga razlikovati i terminološki adekvatno izraziti. Zbog toga je neophodno da se operacionalno definiraju, vodeći računa o karakteru odnosa koji se uspostavljaju u samom sistemu i o tehničko-tehnološkim aspektima njegovog funkcioniranja.

Terminom »rukovođenje općenarodnom odbranom« označava se pojam u širem smislu i najkonkretnije se ispoljava djelatnošću društvenih subjekata u kreiranju, usmjeravanju i sprovođenju cjelokupne društvene aktivnosti na organiziranju, pripremanju i učešću društva i njegovih oružanih snaga u općenarodnoj odbrani u skladu sa našom filozofijom i općeprihvaćenom politikom odbrane. Iz toga proističe poseban društveni značaj rukovođenja općenarodnom odbranom koji je određen općim, zajedničkim općenarodnim interesom — da cjelokupan sistem općenarodne odbrane efikasno funkcioniра u svim uvjetima ONOR-a, sa ciljem obezbjeđenja nezavisnosti, suvereniteta, integriteta i razvoja društveno-političkog sistema socijalističkog samoupravljanja. Koncepcijsko-doktrinarna i strategijska strana funkcije rukovođenja općenarodnom odbranom ispoljava se procjenama svih relevantnih faktora koji utiču na odbranu zemlje i vođenje rata i, saglasno tome, izgrađivanjem i djelovanjem odgovarajuće organizacijske i funkcionalne strukture cjelokupnog sistema općenarodne odbrane, i svakog njegovog djela ponaosob, sposobnih da efikasno, neprekidno i bezbjedno funkcioniраju u različitim uvjetima i situacijama u miru i ratu.

Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama u užem smislu, sastavni je dio jedinstvenog sistema rukovođenja općenarodnom odbranom u miru i ratu. U miru se ostvaruje u toku pripreme oružanih snaga i planiranja njihove upotrebe u različitim varijantama mogućnih agresija, a u toku rata rukovođenjem oružanom borbom i otporom u zoni borbenih dejstava (pravcu, vojištu, ratištu).

Sistem rukovođenja i komandovanja našim oružanim snagama ima četiri nivoa: strateški, strateško-operativni, operativno-taktički i taktički.¹ Taj sistem ima jasno definiran cilj, koncepciju funkcioniranja, odgovarajuće organe, tehnička sredstva, pravila i metode kojima se koristi u procesu rukovođenja i komandovanja. Što je nivo rukovođenja i komandovanja u strukturi oružanih snaga viši, utoliko više elemenata, tj. sistema i podsistema on obuhvata i utoliko su složenije međusobne veze i odnosi u svakom od njih.

1. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu u ostvarivanju funkcije rukovođenja i komandovanja

U ostvarivanju funkcija rukovođenja općenarodnom odbranom i rukovođenja i komandovanja oružanim snagama, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu (SSNO) ima značajnu ulogu i istaknuto mjesto. On obavlja dvije vrste poslova: (1) štapske i druge stručne poslove iz nadležnosti federacije u vezi sa organiziranjem, pripremanjem, rukovođenjem i komandovanjem oružanim snagama, i (2) upravne i stručne poslove iz oblasti općenarodne odbrane koji su u nadležnosti federacije, a koji zakonom nisu stavljeni u nadležnost drugom saveznom organu uprave. Praktički, to znači da vrši dvije funkcije — komandno-štabnu i upravnu.

U vršenju ove prve funkcije, koja se tiče organiziranja i pripremanja JNA i oružanih snaga u cjelini, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu obavlja poslove za koje je neposredno ovlašten saveznim zakonom i određene poslove rukovođenja i komandovanja oružanim snagama koje je na saveznog sekretara za narodnu odbranu prenijelo Predsjedništvo SFRJ, kao najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. U obavljanju svih tih poslova Savezni sekretarijat za narodnu odbranu javlja se kao štabni i stručni organ vrhovnog komandovanja oružanim snagama, a savezni sekretar za narodnu odbranu, kao vojni starješina sa odgovarajućim pravima i nadležnostima rukovođenja i komandovanja, i o pitanjima iz tog domena neposredno je odgovoran Predsjedništvu SFRJ.

Kao savezni organ uprave, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, nadležan je za određene upravne poslove općenarodne odbrane iz nadležnosti federacije. Ostvarujući tu svoju funkciju on

¹ U teoriji ratne vještine postoje tri osnovna nivoa rukovođenja i komandovanja: taktički, operativni i strateški.

sprovodi utvrđenu politiku Skupštine SFRJ i obezbjeđuje izvršavanje saveznih zakona i drugih saveznih propisa i općih akata. S tim u vezi, on izučava i prati stanje u oblasti općenarodne odbrane i pokreće inicijative za rješavanje određenih pitanja, rješava u upravnim stvarima, vrši upravni nadzor, priprema propise i druga opća akta iz oblasti općenarodne odbrane, a obavlja i druge stručne poslove iz te oblasti za potrebe Skupštine SFRJ, Predsjedništva SFRJ i Saveznog izvršnog vijeća. U obavljanju tih poslova savezni sekretar za narodnu odbranu, kao i svaki drugi funkcioner koji rukovodi saveznim organom uprave, odgovoran je neposredno Saveznom izvršnom vijeću i Skupštini SFRJ.

U skladu sa dvojakom funkcijom Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu određena je i njegova organizacijska struktura. Mada je teško povući preciznu granicu između poslova rukovođenja i komandovanja i upravnih i stručnih poslova općenarodne odbrane koji se obavljaju u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu — jer sve organizacijske jedinice tog sekretarijata obavljaju i jedne i druge poslove — ipak, neke organizacijske jedinice pretežno obavljaju poslove rukovođenja i komandovanja (Generalštab), dok druge pretežno obavljaju upravne i stručne poslove općenarodne odbrane. Zbog toga se pokazalo neophodnim da u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu poslove iz domena dviju različitih funkcija koordiniraju i njima neposredno rukovode dva zamjenika sekretara — načelnik Generalštaba JNA i zamjenik saveznog sekretara za narodnu odbranu.

Načelnik Generalštaba JNA, u skladu sa Zakonom o općenarodnoj odbrani, zamjenjuje saveznog sekretara za narodnu odbranu u poslovima rukovođenja i komandovanja oružanim snagama u slučaju njegove odsutnosti ili spriječenosti. Prema tome, načelnik Generalštaba JNA zamjenik je saveznog sekretara za narodnu odbranu u obavljanju štapskih i drugih vojnostručnih poslova iz nadležnosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, vezanih za organiziranje i pripremanje oružanih snaga i njihovo rukovođenje i komandovanje u skladu sa saveznim zakonom i ovlašćenjima koje na saveznog sekretara za narodnu odbranu prenese Predsjedništvo SFRJ.

Zamjenik saveznog sekretara za narodnu odbranu zamjenjuje saveznog sekretara u obavljanju upravnih i stručnih poslova općenarodne odbrane. U slučaju odsutnosti ili spriječenosti saveznog sekretara da obavlja te poslove, zamjenik saveznog sekretara ima ista prava i dužnosti kao i savezni sekretar, dakle, kao funkcioner koji rukovodi saveznim organom uprave. On zamjenjuje saveznog

sekretara u obavljanju svih dužnosti iz naznačenog domena, uključujući tu i dužnosti koje on ima kao član Saveznog izvršnog vijeća u tom vijeću i Skupštini SFRJ (u nekim zemljama taj funkcioner se naziva i parlamentarnim podsekretarom). U skladu sa takvom njegovom ulogom, zamjenika saveznog sekretara imenuje Skupština SFRJ (na prijedlog predsjednika SIV-a, odnosno kandidata za predsjednika SIV-a), i on, za razliku od podsekretara i drugih rukovodilaca u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu, ima položaj funkcionera koji rukovodi saveznim organom i za svoj rad odgovara Saveznom izvršnom vijeću i Skupštini SFRJ. Može se reći da je zamjenik saveznog sekretara za narodnu odbranu gotovo svakodnevno angažiran u Saveznom izvršnom vijeću i Skupštini SFRJ u obavljanju upravnih i stručnih poslova općenarodne odbrane.

Kad je riječ o primarnoj komando-štabnoj funkciji Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, treba reći da je, uporedo sa naraštanjem naših odbrambenih snaga i mogućnosti i uporedo sa veoma intenzivnim vojnotehnološkim razvojem uopće, neprekidno povećavan i da se i dalje neprekidno povećava značaj, ali se u isto vrijeme povećavaju i usložavaju problemi rukovođenja i komandovanja oružanim snagama na strategijskom nivou. Saglasno tome, mijenjala se uloga i proširivala funkcija Generalštaba JNA.

Sveobuhvatnost i kompleksnost oružane borbe u ONOR-u, kao novog tipa oružane borbe, te njena druga bitna svojstva koja proističu iz specifične vremenosti i prostornosti općenarodnog odbrambenog rata, nameću potrebu, s jedne strane za objedinjavanjem snaga i ulaganjem udruženih napora svih činilaca u organiziranju i pripremi oružanih snaga za vođenje općenarodnog odbrambenog rata ako eventualno do njega dođe, a s druge strane, za elastičnim funkcioniranjem čitavog sistema, što podrazumijeva samoinicijativu svih komandnih stepena i mogućnost transformiranja organizacijske strukture, tj. adaptivnost i dijalektičko jedinstvo postupaka koncentracije i dekoncentracije. Prevedeno na jezik prakse, to znači da treba neprekidno tragati za takvim praktičnim rješenjima u domenu komandovanja koja garantiraju jedinstvo oružane borbe na čitavom ratištu i sposobnost određenih organizacijskih cjelina da samostalno rješavaju najvažnije kompleksne zadatke. U tom kontekstu pokazuje se neophodnim čvršće povezivanje svih vidova oružanih snaga i jedinstveno usmjeravanje njihovog razvoja. Sadašnja organizacija Generalštaba JNA, u koju su uključeni upravno-štabni organi vidova, na čijem čelu su zamjenici načelnika Generalštaba za

vidove oružanih snaga, pruža optimalne mogućnosti za to.² Ti organi su odgovorni za obavljanje poslova koji se odnose na sva pitanja organiziranja, razvoja i izgradnje svoga vida u miru i ratu, pri čemu se zadaci i odgovornosti tih organa u ratu proširuju i protežu na domen upotrebe vidova. Takvim organizacijskim rješenjem stvoreni su povoljni uslovi da Generalštab JNA postane stvarni nosilac organizacije, priprema, razvoja i planiranja upotrebe svih vidova JNA u miru, odnosno nosilac štapskih poslova za potrebe vrhovnog komandovanja oružanim snagama u ratu.

Uključivanjem u sastav Generalštaba svih vidovskih upravno-štabnih organa i organa za koordinaciju i razvoj Teritorijalne odbrane, stvorene su mogućnosti jedinstvenog uticaja na cjelokupnu izgradnju oružanih snaga i neposrednije suradnje i bržeg usaglašavanja stavova između tih organa, naročito u pogledu: zajedničkog planiranja, razvoja i izgradnje, pripreme snaga i održavanja borbene gotovosti, jedinstvene organizacije i metodologije rada komandi i štabova, obuke komandi i jedinica i školovanje starješinskog kadra, normiranja i standardizacije opreme i ljudstva, izgradnje infrastrukture, obezbjeđenja i grupisanja materijalnih rezervi i dr. Osim toga, takvim organizacijskim rješenjem, u osnovi, stvorena je bitna pretpostavka za djelotvornu primjenu jednog od glavnih strategijskih principa u borbenim dejstvima — principa koncentracije, čime se osigurava maksimalna efikasnost oružanih snaga, naročito u početnom periodu rata. Upravo sa stanovišta efikasne strategijske upotrebe snaga u svim uslovima rata i u svim vidovima i oblicima borbenih dejstava, dakle, ne samo u ratu kao cjelini već i u pojedinačno uzetim operacijama, pa i bojevima u zahvatu pojedinih vojišta, pravaca i zona dejstva — takva organizacija Generalštaba JNA izraz je potreba i materijalnih mogućnosti društva, i, u isto vrijeme, izraz naših saznanja o mogućnoj optimalizaciji vatrenih i drugih borbenih mogućnosti naših operativno-strategijskih sastava i strategijskih grupacija. Dosadašnji rezultati već su potvrdili naše teorijske postavke i praktička rješenja u tom domenu.

Djelujući prema takvoj organizacijskoj i funkcionalnoj shemi, Generalštab JNA u praksi već funkcioniра, u stvari, kao Generalštab oružanih snaga. On vrši određene funkcije jedinstvene za obe komponente oružanih snaga (razvoj doktrine i strategije oružane borbe, planiranje i dr.), a u njegovoj strukturi je i organ pomoću

² Generalštab JNA obavlja i odgovarajuće poslove u vezi sa razvojem Teritorijane odbrane. Nosilac tih poslova je zamjenik načelnika Generalštaba JNA za koordinaciju i razvoj Teritorijalne odbrane.

kojeg Generalštab JNA neposredno utiče na izgradnju i razvoj Teritorijalne odbrane.

S druge strane, vidovski organi, u okvirima Generalštaba, izražavaju u skladno povezane organizacijske i funkcionalne cjeline, koje svojim djelokrugom rada i odgovornosti obuhvataju sva bitna pitanja organizacije, doktrine, stručne obuke i školovanja starješinskog kadra, planiranja, tehničkog obezbjeđenja i daljeg razvoja vida u cjelini. Ovde treba posebno uočiti izraženu tendenciju većeg osamostaljivanja vidova u nastavnom procesu, tako da uže strukture Generalštaba JNA u oblasti obuke, zadržavaju u svojoj nadležnosti uglavnom izradu normativnih akata i koordinaciju obuke u oružanim snagama, kao i bitna pitanja materijalnog obezbjeđenja obuke.

Iako su oružane snage SFRJ jedinstvena oružana sila sastavljena od dvije komponente — Jugoslavenske narodne armije kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana, i Teritorijalne odbrane kao najšireg oblika organiziranog oružanog općenarodnog otpora — postoje određene razlike u organizaciji sistema rukovođenja i komandovanja tim dvjema komponentama. Dok su komandni stepeni u JNA vezani isključivo komandnom linijom, od vrha do najniže komandne instance, u Teritorijalnoj odbrani to je drugačije. Priroda Teritorijalne odbrane kao društvenog i vojnog fenomena i njeno mjesto, uloga i specifični zadaci u općenarodnoj odbrani, posebno u uvjetima vođenja općenarodnog odbrambenog rata, uvjetovale su odgovarajuće osobenosti i u pogledu rukovođenja i komandovanja tim dijelom oružanih snaga.

Kao što je poznato, organiziranje, izgradnja i razvoj Teritorijalne odbrane u nadležnosti su osnovnih organizacija i drugih organizacija udruženog rada i društveno-političkih zajednica. Međutim, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu u obavljanju stručnih poslova iz oblasti općenarodne odbrane koji su u nadležnosti federacije, odgovoran je za izradu osnova planova razvoja oružanih snaga i utvrđivanje organizacije i metodologije planiranja razvoja oružanih snaga u cjelini. Sljedstveno tome, on se morao organizacijski i kadrovski osposobiti za tu svoju funkciju. Otuda se pokazalo neophodnim da se u strukturi Generalštaba razvije poseban organ za koordinaciju i razvoj Teritorijalne odbrane sa odgovarajućom strukturom i profilima starješinskog kadra. Njegova je funkcija izražena u samom nazivu, a to je da koordinira razvoj Teritorijalne odbrane u cjelini i usklađuje izgradnju te komponente naših oružanih snaga sa razvojem Jugoslavenske narodne armije. Pomoću njega Savezni sekretarijat za narodnu odbranu obezbjeđuje svoj neposredan uticaj na

izgradnju i te komponente, odnosno na izgradnju jedinstvenog sistema oružanih snaga na cjelokupnom jugoslavenskom prostoru. Pri tome se teži da se u izgradnji Teritorijalne odbrane osnovni kriteriji i norme (kadrovske, organizacione, tehničke i druge) usklade sa odgovarajućim kriterijima i normama što se primjenjuju u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, ali, ipak, za Teritorijalnu odbranu kao osnovni kriterij važi njena specifična namjena, struktura i baza iz koje se razvija.

Dosadašnja iskustva potvrđuju opravdanost ostvarivanja koordinacije razvoja Teritorijalne odbrane sa jednog mjesta. Međutim, i dalje ostaje zadatak da se potpuno sagledaju i definiraju mjesto i uloga ne samo tog organa već i drugih organizacijskih jedinica SSNO u odnosu na Teritorijalnu odbranu.

Dio poslova iz svoje nadležnosti, vezanih za organiziranje i pripremanje općenarodne odbrane, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu obavlja i pomoću Sektora za civilnu odbranu. U obavljanju tih poslova Sektor za civilnu odbranu kao organ SSNO prati, inicira i podstiče aktivnosti u pripremama za odbranu civilnih struktura i djeluje kao stručni organ za utvrđivanje jedinstvenih osnova organizacije, opremanja i osposobljavanja civilne zaštite, službe osmatranja, obavješćavanja i javljanja i sistema veza za potrebe rukovođenja u društveno-političkim zajednicama. Poslovi i zadaci Sektora za civilnu odbranu proizlaze iz odgovornosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu Skupštini SFRJ i SIV-u za cjelokupnost odbrambenih priprema. Već na prvi pogled je uočljivo da je funkcija Sektora za civilnu odbranu u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu povezana sa funkcijom zamjenika saveznog sekretara. Iz toga logično slijedi da se aktivnosti u okviru tih dviju funkcija mogu i treba neposrednije koordinirati, što znači da bi racionalnija organizacijska rješenja u perspektivi trebalo neposrednije da odraze tu prirodnu vezu između ove dvije funkcije. Pogrešno bi, međutim, bilo zaključiti da se radi o dupliranju funkcija, jer funkcija Sektora za civilnu odbranu je cjelovita i relativno samostalna, nezavisno od toga za koje konkretno organizacijsko rješenje ćemo se odlučiti. S obzirom na obimnost i složenost poslova pri pripremi civilnih struktura, i s obzirom na njihov značaj za ukupne pripreme društva za odbranu, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu treba da ispoljava veći neposredan uticaj na ostvarivanje tih priprema, svakako, u okviru svojih nadležnosti i prvenstveno pružanjem stručne pomoći. To je područje djelovanja Sektora za civilnu odbranu.

1.1. Vojnoprivredni kompleks

Opremanje oružanih snaga i vojnoekonomska i naučno-tehnička suradnja sa inozemstvom značajna su pitanja svake armije i direktno su povezana sa političkim sistemom i odbrambenom strategijom svake zemlje. Za oružane snage SFRJ ta pitanja imaju poseban značaj, jer se, kako je drug Tito često isticao, u razvoju i modernizaciji naših oružanih snaga moramo više oslanjati na vlastite proizvodne snage i na sve veću osposobljenost naše industrije za proizvodnju masovnog i modernog naoružanja i vojne opreme, dakle, na domaće resurse.

U realizaciji tako utvrđene politike osnovni zadatak vojnoprivrednog kompleksa, koji ima širi društveni značaj, jeste: (1) da obezbijedi efikasno i ekonomično opremanje oružanih snaga Jugoslavije vlastitim razvojem i proizvodnjom suvremenih sredstava naoružanja i vojne opreme, i (2) da ostvari neophodan nivo naučno-tehničke i vojnoekonomske suradnje sa inozemstvom.

Nije nimalo slučajno što se naznačena politika opremanja naših oružanih snaga, koja se temelji na poznatom Titovom principu oslonca na vlastite snage, neposrednije povezuje sa naučno-tehničkom i vojnoekonomskom suradnjom sa inozemstvom, i to se tretira kao jedinstven zadatak. Riječ je o težnji da se kao društvo oslobodimo tehnološke zavisnosti, ili da tu zavisnost svedemo na najmanju moguću mjeru. Na vojnotehnološkom planu taj cilj je već u velikoj mjeri ostvaren. No, s obzirom na veoma dinamičan tehnološki razvoj moraju se uvijek iznova ulagati novi naponi da se ne izgubi korak sa tim razvojem, da se ne zaostane. Moramo još više nego do sada obezbijediti postizanje bitnih ciljeva za integralnu bezbjednost naše zemlje: (1) razvijanjem sopstvene vojne tehnologije postiže se visok stepen ne samo vojnodbrambene već i političke samostalnosti; (2) razvoj vojne tehnologije u povratnoj sprezi utiče na razvoj domaće tehnologije u cjelini uzev, a to će reći da se smanjuje stepen tehnološke ovisnosti od inozemstva, što, opet, utiče ne samo na vojnostrateški već i na politički položaj naše zemlje u međunarodnoj zajednici; (3) naučno-tehnička i vojnoekonomska suradnja sa inozemstvom inspirirana je ne samo ekonomskim već i tehničko-tehnološkim i političkim interesima naše zemlje. Ekonomski efekti koji se ostvaruju u kontekstu te suradnje nisu zanemarljivi. Čini se, međutim, da su tehničko-tehnološki i politički interesi u vezi sa tom suradnjom — primarni. Ta suradnja, s obzirom na djelovanje tržišnih zakonitosti na inozemnom tržištu,

stimulira domaći tehničko-tehnološki razvoj, što se dvostruko pozitivno reperkutuje na našu odbrambenu sposobnost, u smislu osvajanja novih kvaliteta u naoružanju i vojnoj opremi i u smislu stvaranja jače ekonomske osnove vojnoindustrijskog kompleksa u nas. Mogućnost da se prijateljskim nesvrstanim zemljama ponude naši vlastiti proizvodi vojne industrije, koji su im neophodni za odbranu, u velikoj mjeri im pomažu da se odupru pritiscima i ucjenama koji su česta propratna pojava vojnotehničke suradnje sa velikim silama i blokovskim zemljama. Prema tome, razvojem vlastite vojne tehnologije i proizvodnje mi neposredno doprinosimo daljem razvoju politike nesvrstavanja na njenim bazičnim izvornim principima.

Zbog svega toga aktivnosti u sistemu opremanja oružanih snaga sredstvima naoružanja i vojne opreme, i u okvirima vojnoekonomske i naučno-tehničke suradnje sa inozemstvom, odvijaju se istodobno, paralelno i koordinirano u armijskom (SSNO) i vanarmijskim strukturama. To znači da taj sistem predstavlja cjelinu i da povezano i jedinstveno funkcioniра. U njemu svaki subjekt kao element tog velikog sistema ima svoja Ustavom i zakonima utvrđena i zagarantovana prava, ali i obaveze i odgovornosti, dok između samih raznovrsnih aktivnosti postoji visok stepen međuzavisnosti i uslovljenosti što sa svoje strane traži konzistentnost u funkcioniranju sistema i maksimalnu sposobnost samoadaptivnosti.

Postojeća organizacijska rješenja u oblasti vojnoprivrednog kompleksa u SSNO stvorena su početkom 1970. godine. U datim uvjetima ta rješenja su bila dobra i ona su dala pozitivne rezultate. Oni su naročito izraženi u razvoju i proizvodnji naoružanja i vojne opreme. U protekloj deceniji razvijeno je i proizvedeno mnoštvo novih suvremenih sredstava, s tim što je samo manji broj sredstava proizveden prema licencnoj dokumentaciji. U cjelini uzev, u tom razdoblju je znatno poboljšan kvalitet proizvoda, tako da su sredstva postala pouzdanija. Istraživačko-razvojni i proizvodni kapaciteti su modernizirani i prošireni. Ostvaren je visok nivo vojnoekonomske i naučno-tehničke suradnje sa inozemstvom. Cjelovitije je zakonski regulirano pitanje razvoja, proizvodnje i prometa naoružanja i vojne opreme kao jedinstvenog sistema od posebnog društvenog interesa i prioritarnog značaja.

Ostvareni rezultati su očito veliki, ali se njima ne možemo zadovoljiti, moraju se otkrivati nove mogućnosti i tražiti nova, za date uslove, optimalna rješenja, naročito u pogledu tješnjeg povezivanja istraživačkog, razvojnog i proizvodnog rada u ovoj oblasti. Osnovne karakteristike vojnoprivrednog kompleksa u nas, dostig-

nuti nivo i daljnji razvoj oružanih snaga, tehničko-tehnološki i društveno-ekonomski razvoj nameću potrebu da se u razvoju i proizvodnji sredstava naoružanja i vojne opreme traže efikasnija, a time i racionalnija i ekonomičnija rješenja u cjelini, pa i daljnja odgovarajuća dogradnja organizacije SSNO u ovoj oblasti. Vojnoprivredni sektor treba dalje dograđivati tako da se stvori kompletan sistem za istraživanje, razvoj, prototipsku i serijsku proizvodnju radi opremanja naših oružanih snaga i za izvoz. Cilj je da se razvoj naoružanja i vojne opreme dovede u funkcionalnu vezu s proizvodnjom. To znači da proizvodnju naoružanja i vojne opreme i razvoj tih sredstava u vojnotehničkim institutima i fabričkim razvojnim institucijama treba još više povezati u jedinstvenu funkcionalnu cjelinu.

Vojnoprivredni sektor SSNO, s obzirom na potrebe za suvremenim naoružanjem i opremom naših oružanih snaga, kao i na povećane potrebe za intenzivnijom suradnjom sa inozemstvom u toj oblasti (izvoz sredstava naoružanja i vojne opreme, transfer tehnologije, zajedničko istraživanje i razvoj, izgradnja vojne industrije i vojnih objekata itd.), postaje sve složeniji, a njegova dogradnja neophodnija. Dogradnja vojnoprivrednog sektora u SSNO treba da obezbijedi: brži prelazak sa mirnodopskih na ratne uvjete rada; veći stepen povezanosti razvojnih i proizvodnih funkcija u okviru jedinstvene tehničko-tehnološke, ekonomske i organizacione cjeline; jasnu podjelu prava, obaveza i odgovornosti, te efikasnije rješavanje pitanja koja proističu iz povezanosti i međuzavisnosti istraživanja razvoja i proizvodnje sredstava naoružanja i vojne opreme; efikasnije korišćenje raspoloživih kadrovskih, tehničko-tehnoloških (istraživačkorazvojnih i proizvodnih) i ekonomskih potencijala, kako armijskih tako i onih iz vanarmijskih struktura — posmatrajući istraživanje, razvoj, proizvodnju i promet kao jedinstvenu reprodukcionu cjelinu na nivou Jugoslavije što naravno, podrazumijeva, i jedinstveno i ukupno reguliranje odnosa SSNO prema privrednim subjektima i njegove suradnje sa organima društveno-političkih zajednica i inozemnim partnerima.

Dalja dogradnja ovog sistema SSNO, prema izloženim kriterijumima, kao i dalje organizacijsko usavršavanje SSNO u cjelini, treba da budu usmjereni na iznalaženje efikasnijih, a istovremeno i racionalnijih i ekonomičnijih rješenja u skladu sa zahtjevima ekonomske stabilizacije u armijskim uvjetima.

1.2. *Rukovođenje naučnoistraživačkim radom u oružanim snagama*

Naučnoistraživački rad postaje sve značajniji činilac društvenog, ekonomskog, političkog i kulturnog razvoja i odbrambenog jačanja socijalističkog samoupravnog društva. Organiziranje za odbranu socijalističkog samoupravnog društva predmet je interesa nauke u društvu i u oružanim snagama.

Odbrana našeg socijalističkog samoupravnog društva, definirana i organizirana prema koncepciji općenarodne odbrane, izraz je novih društvenih odnosa izraslih na temeljima na kojima to društvo počiva. To je dovoljan razlog za neprekidno i sistematsko angažiranje nauke u istraživanju — interdisciplinarno i multidisciplinarno — tim odnosima primjerenih rješenja, organizacije odbrane društva u cjelini, naročito organiziranja, razvoja, opremanja i osposobljavanja oružanih snaga za vođenje oružane borbe u općenarodnom odbrambenom ratu i izvršavanju drugih zadataka definiranih Ustavom SFRJ. Posebna istraživačka oblast su svakako pojave vezane za ponašanje subjektivnog činioca u ratu sa politikološkog, psihosocijalnog i antropološkog stanovišta i sa stanovišta drugih društvenih nauka, s obzirom na osobenosti općenarodnog rata i društvenog bića našeg čovjeka, pripadnika socijalističkog samoupravnog društva.

Nije potrebno posebno isticati značaj naših originalnih rješenja u domenu odbrane. Poznato je da filozofija naše odbrane sama po sebi ograničava mogućnosti korišćenja tuđih saznanja i iskustava i obavezuje našu nauku na izučavanje vlastite prakse, ali i na tražanje i prodore u nove prostore. Fenomen masovne oružane borbe, nova ratna tehnika, oblici oružane borbe i borbenih dejstava, rukovođenje i komandovanje u složenoj organizaciji i, konačno, materijalno-tehničko obezbjeđenje i zdravstveno zbrinjavanje učesnika u borbi i otporu — moraju biti predmet stalnog naučnog istraživanja.

Politika i strategija oslonca na vlastite snage obavezuje nauku na traženje rješenja koja će doprinijeti još manjoj ovisnosti od inozemstva, posebno u oblasti tehnike i tehnologije. U tom kontekstu racionalna rješenja problema energetike, sirovina i ishrane od velike su važnosti ne samo za daljnji razvoj našeg društva već i za razvoj njegove odbrane. Nauka treba da daje odgovore i na konkretna pitanja daljnjeg jačanja borbene i mobilizacijske spremnosti oružanih snaga, njihovog opremanja i osposobljavanja za vođenje oružane borbe, organizacijske dogradnje i usavršavanja rukovođenja i komandovanja.

Svi ti (i drugi) zadaci nalažu još smišljeniji, organiziraniji i usklađeniji naučnoistraživački rad. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, kao organ koji obavlja određene upravne i stručne poslove iz nadležnosti federacije u oblasti narodne odbrane, nadležan je za »naučna istraživanja u oružanim snagama i druga istraživanja od posebnog interesa za opštenarodnu odbranu«.³ Ta naučna istraživanja su u funkciji izvršavanja svih drugih poslova koje obavlja SSNO u vezi sa organiziranjem i pripremama općenarodne odbrane, sprovođenjem osnova planova i pripremnih mjera za odbranu zemlje i ostvarivanjem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. U tu svrhu u JNA su formirane i djeluju u okvirima Generalštaba JNA, vojnih škola, vojno-političkih i vojno-pozadinskih ustanova osnovne naučnoistraživačke institucije, koje u osnovi pokrivaju sva područja vojne nauke.

U zadnjih nekoliko godina intenzivno se radi na razvoju specijaliziranih istraživačkih institucija za oblast ratne vještine i već su ostvareni prvi značajni koraci u njihovom radu.

S obzirom na to da u Armiji imamo već razvijenu mrežu osnovnih istraživačkih institucija, nema potrebe za tim da se slične specijalizirane institucije razvijaju u društvu. To, međutim, nikako ne znači da postojeće naučne institucije ne bi trebalo da se bave istraživanjem fenomena općenarodne odbrane u cjelini pa i nekih aspekata oružane borbe, odnosno ratne vještine. Naprotiv, cjelokupna naša nauka treba biti angažirana u istraživanju pojava u oblasti općenarodne odbrane i društvene samozaštite, naravno, svaka nauka sa stanovišta predmeta kojim se bavi. Doprinos naučnih institucija izvan Armije unapređenju općenarodne odbrane i društvene samozaštite, može biti posebno značajan u realiziranju makroprojekata, koji se i mogu uspješno ostvariti jedino angažiranjem svih naučnih potencijala društva. No, treba reći da je uloga specijaliziranih vojnih istraživačkih institucija nezaobilazna u svakom istraživanju vezanom za probleme odbrane, i zaštite, posebno kad je u pitanju ratna vještina.

U tom smislu mreža osnovnih istraživačkih institucija u vojnoj nauci ima i onu ulogu koju u drugim naukama imaju akademije nauka. Iz toga slijedi da te institucije treba čvršće funkcionalno povezati. Potrebno je da definiramo i izgradimo model jedinstvenog sistema naučnoistraživačkih, naučno-nastavnih, istraživačko-razvojnih i informaciono-dokumentacionih institucija i adekvatnog

³ *Zakon o opštenarodnoj odbrani*, »Službeni list SFRJ« br. 21, od 23. aprila 1982. godine, član 79, stav 1, tačka 12.

rukovođenja naučnoistraživačkom djelatnošću. Taj model treba da obezbijedi: usklađenost naučnoistraživačkog rada i potreba i mogućnosti razvoja oružanih snaga; ažurno usmjeravanje ka težišnim zadacima; efikasnije korišćenje i povezivanje naučnih potencijala u oružanim snagama i društvu; neposredniju spregu nauke sa praksom; pravi srazmjer fundamentalnih i primjenjenih istraživanja i razvojnog rada; tekući uvid u stanje i efikasniju primjenu rezultata istraživanja.

Shodno tim zahtjevima, neophodno je da se upravno-stručni organ za naučnoistraživački rad organizacijski i kadrovski osposobi, tako da može: izučavati i utvrđivati naučne potrebe u skladu sa planom razvoja oružanih snaga; predlagati težište razvoja i angažiranja naučnih potencijala; usaglašavati planove i programe naučnog rada sa utvrđenim potrebama, ciljevima i mogućnostima; usmjeravati i koordinirati naučni rad u oružanim snagama sa naukom u društvu i u stranim armijama; usmjeravati razvoj informaciono-dokumentacione djelatnosti i uticati na osposobljavanje i usmjeravanje naučnih kadrova.

Funkcija upravno-stručnog organa o kojem je riječ, bliska je funkcijama koje se ostvaruju u Generalštabu, što upućuje na zaključak da bi trebalo te funkcije i organizacijski čvršće povezati. No, sve to je podložno daljem izučavanju, i s obzirom na značaj naučnoistraživačkog rada u našim oružanim snagama, ne bi bilo neloogično da upravno-stručni organ za naučnoistraživački rad izraste u samostalan sektor SSNO.

Naglašavanjem značaja upravno-stručnog organa u koordiniranju naučnoistraživačkog rada ne umanjuje se značaj društvenih savjetodavnih tijela. Naprotiv. Na nivou SSNO, također, treba svestrano da djeluje Savjet za naučni rad u oružanim snagama SFRJ, i druga savjetodavna tijela, po zadacima koji su im zakonom propisani.

U realizaciji i ostvarivanju konkretnih naučnoistraživačkih projekata treba još dosljednije podijeliti poslove između upravno-stručnih organa i naučnih institucija u svim naučnim oblastima i nauku još više približiti praksi i potrebama razvoja Armije. U tom smislu, upravno-stručne organe treba osposobiti da mogu pratiti potrebe i postavljati nauci kvalificirane zahtjeve, a naučne institucije osposobiti za ažurno ispunjavanje tih zahtjeva. Pri tome, treba jasnije povući granice između naučnog, razvojnog i stručnog rada, kako bi se mogla izvršiti adekvatna podjela poslova i efikasnija organizacija rada. Razvojne zadatke trebalo bi prenijeti prvenstveno

u proizvodne organizacije, a stručne poslove povjeravati stručnim organima. Na taj način bi se naučni radnici, odnosno institucije, oslobodili tih poslova i mogli bi uspješnije da se bave stvarnim naučnim istraživanjima. To, međutim, ne znači da treba kidati one veze i odnose između ovih djelatnosti, bez kojih bi nauka mogla da skrene u sferu apstraktnog a društvena praksa u pragmatizam i prakticizam. Jedinstvo nauke i prakse treba shvatiti kao spoj misaone i praktičke ljudske djelatnosti, koja baš u takvom spoju daje upotrebljive i društveno vrijedne rezultate.

U tom kontekstu pokazuje se nepohodnim čvršće povezivanje obrazovnog i istraživačkog rada u visokim vojnim školama, tako da se školovanje u Školi narodne odbrane ne svede na edukaciju već da to budu stvarne produbljene studije općenarodne odbrane i društvene samozaštite. U skladu sa tim zahtjevom biće neophodne i neke promjene u organizaciji koje će omogućiti da se taj cilj dosegne. Misli se, prije svega, na tešnje povezivanje visokoškolskih i nekih naučnoistraživačkih ustanova i institucija.

Daljnje razvijanje sistema naučnih informacija i dokumentacije neposredan je preduslov za to i za uspjeh u obje navedene sfere rada, ponaosob uzete. Bez valjanih naučnih informacija nije moguće unaprijediti ni naučno-teorijski ni stručni rad. Tu se podrazumijeva dvosmjerni tok informacija i to u dvije relacije: (1) teorija — praksa, i (2) teorijsko-praktična djelatnost — informativna djelatnost. Treba reći da smo dosegli takav stepen razvoja kada treba postojeće INDOK-ustanove povezati u jedinstven automatizirani sistem sa zajedničkom bazom podataka, unificiranom tehnikom i metodama, i precizno podijeliti poslove. Sistem mora da obezbijedi ažurne informacije značajne za općenarodnu odbranu i oružane snage o dostignućima nauke u zemlji i svijetu i učiniti ih dostupnim svim zainteresiranim korisnicima, ali, isto tako, u povratnoj sprezi informirati istraživačke institucije o potrebama i rezultatima prakse u domenu odbrambenog organiziranja i pripremanja društva za vođenje općenarodnog odbrambenog rata.

1.3. Funkcija planiranja u sistemu rukovođenja i komandovanja

U čitavom poslijeratnom periodu posvećivali smo potrebnu pažnju planiranju kao bitnoj funkciji rukovođenja i komandovanja, koju smo uvijek usklađivali sa razvojem saznanja u teoriji planiranja, društvenom praksom planiranja u Jugoslaviji, dostignutim

nivoom razvoja planiranja u oružanim snagama drugih zemalja i nivoom općeg razvoja naših oružanih snaga. To se odnosi na planiranje razvoja i na planiranje potreba.

Planiranjem razvoja utvrđuju se ciljevi i zadaci, kao i politika njihovog ostvarivanja koja obezbjeđuje stalni rast borbene sposobnosti oružanih snaga i ekonomičan utrošak sredstava. U postupku planiranja sveobuhvatno se projicira organizacijski, kadrovski i materijalni razvoj vidova, rodova, službi i pojedinih djelatnosti. Rezultati koji se u tome postižu omogućavaju skladan razvoj svih činilaca i struktura naših oružanih snaga u granicama realnih materijalnih i drugih mogućnosti. Planiranje razvoja oružanih snaga predstavlja integralni dio planiranja razvoja općenarodne odbrane i sastavni je dio društvenog planiranja u Jugoslaviji.

Aдекватno prihvaćenoj periodici planiranja u društvu, oružane snage pripremaju, donose i ostvaruju dugoročne, srednjoročne i godišnje planove. *Dugoročni plan* se radi za oružane snage u cjelini, za desetogodišnji period, i njime se, prema odredbama Zakona o općenarodnoj odbrani, na nivou federacije utvrđuju jedinstvene osnove razvoja, izgradnje i opremanja JNA i Teritorijalne odbrane. Korišćenjem naučnih saznanja, analizama i studijama rezultata prethodnog planskog perioda i predviđanjem potreba i mogućnosti daljnjeg razvoja, dugoročnim planiranjem treba, više nego do sada, utvrđivati dugoročnu strategiju izgradnje oružanih snaga, osnovne veličine odnosa vidova, rodova i službi, politiku opremanja oružanih snaga, investicione izgradnje, razvoja kadrova i drugo.

Srednjoročni plan razvoja JNA i srednjoročni planovi razvoja teritorijalne odbrane predstavljaju konkretizaciju i daljnju razradu politike, ciljeva i zadataka dugoročnog plana razvoja oružanih snaga u kojima se moraju realno programski obuhvatiti sve djelatnosti i aktivnosti, kako u naturalnim tako i u vrijednosnim iskazima.

Godišnjim planovima se obezbjeđuje ostvarivanje srednjoročnih planova i programa razvoja. Njima se utvrđuju i vrste i obim zadataka na osnovu raspoloživih sredstava, stvarnog brojnog stanja i važećih normativa i kriterija.

Srednjoročni i godišnji planovi ubuduće će se morati iskazivati u dva karakteristična dijela. U prvom dijelu će biti zadaci razvoja i modernizacije, čijom se realizacijom obezbjeđuje dostizanje planiranog, u principu, višeg nivoa borbene gotovosti. U tu grupu je neophodno uključiti i ostale zadatke koji se odnose na održavanje dostignutog nivoa opremljenosti, obučenosti i drugih vidova

borbenog osposobljavanja. Taj, uslovno nazvan, čvrsti dio plana neće moći biti mijenjan bez sagledavanja svih posljedica na borbenu gotovost, a odluke o tome donosit će se na najvišem nivou rukovođenja i komandovanja.

Drugi dio plana činit će zadaci i ulaganja kojima se obezbjeđuje osnovni standard pripadnika oružanih snaga i ostale potrebe u vezi sa redovnom djelatnošću jedinica i ustanova. Ta druga grupa zadataka, prema svom karakteru, predstavlja elastičniji dio plana koji će se prilikom utvrđivanja i ostvarivanja godišnjih planova, moći mijenjati, ovisno o konkretnim društveno-ekonomskim uvjetima, visini sredstava koja će biti na raspolaganju, kretanju troškova života i politici životnog standarda, ostvarenim efektima na planu racionalnog i ekonomičnog izvršenja zadataka, brojnog stanja ljudstva i tehnike i rezultatima koji će se postizati u ostvarivanju planova razvoja. Taj dio plana treba da dijeli sudbinu slične potrošnje u društvu. Pri tome, mora biti jasno da se u toj grupi zadataka nalaze i oni koji obezbjeđuju elementarne potrebe životnog standarda i da se oni, prema unaprijed utvrđenoj veličini oružanih snaga, u kraćim vremenskim periodima ne mogu bitnije smanjivati, bez većih posljedica na životni standard.

Kada je riječ o dostignutom nivou razvoja sistema planiranja u našim oružanim snagama, kao i o potrebi njegovog daljnjeg usavršavanja, nisu prihvatljiva ekstremna mišljenja. Realno je zaključiti da je sistem planiranja pratio dostignuti nivo razvoja oružanih snaga i sistema općenarodne odbrane u cjelini, razvoj teritorije i prakse planiranja u svijetu i kod nas i da je u skladu sa karakterom društvenog planiranja u Jugoslaviji. Međutim, ni u kom slučaju to ne znači da ne postoje potrebe i mogućnosti njegovog daljnjeg usavršavanja. To zahtijeva stalno praćenje i kritičko sagledavanje efikasnosti planiranja u svim organizacijskim dijelovima i oblastima djelatnosti oružanih snaga, kako bi još više došla do izražaja dobra rješenja, te da se pravovremeno uoče i otklone slabosti u postupku planiranja i poboljša kvalitet planova.

Usavršavanje sistema planiranja razvoja oružanih snaga treba da se kreće u tri međusobno zavisna pravca: (1) dogradnja adekvatne informacione osnove i obezbjeđenje uvjeta za kvalitetniju pripremu planskih odluka; (2) studiozniji i svestraniji prilaz utvrđivanju planskih pretpostavki, određivanju prioriteta, izboru najprihvatljivijih varijanti i realnijem planiranju; (3) poduzimanje mjera da se planirani zadaci ostvare, povećanje planske discipline i pravovremene izmjene i prilagođavanje planova realnim mogućnostima njihovog ostvarivanja.

U procesu planiranja potrebno je obezbijediti veću integralnost planova (dugoročnih, srednjoročnih i godišnjih) prema vremenskim periodima programa razvoja pojedinih borbenih sistema i planova pojedinih djelatnosti, kao i usklađenost organizacijskog, kadrovskog i materijalnog razvoja u cjelini.

Potrebno je naći i racionalnija rješenja koordinacije rada pojedinih učesnika u planiranju i praćenju toka ostvarivanja planova. Posebno zaslužuje pažnju iznalaženje bolje funkcionalne veze između planskih i finansijskih organa i organa za informatiku, kako na nivou SSNO tako i na nivou strategijsko-operativnih komandi.

Radi dalje dogradnje organizacije i povećanja efikasnosti rada u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu i u komandama armija potrebno je, u narednom periodu, sagledati mogućnosti objedinjavanja nekih funkcija i organa, prije svega, planskih i finansijskih, u jedinstvene funkcionalne cjeline koje bi obuhvatale: plan zadataka i financiranja, realizaciju plana, kontrolu realizacije plana i materijalno i finansijsko knjigovodstvo.

Osnovni smisao ovakvog ukрупnjavanja funkcija jeste da se zadaci mogu rješavati kompleksno u okviru jedne funkcionalne cjeline, jer se time postiže veća efikasnost u radu i smanjuje obim administriranja. Osim toga, povezivanjem planske, finansijske funkcije i funkcija kontrole sa osnovnom funkcijom zamjenika saveznog sekretara za narodnu odbranu, izgradio bi se cjelovit sistem od planiranja do nivoa u realizaciji plana i kontrole potrošnje što sada nije slučaj.

2. Modernizacija sistema rukovođenja i komandovanja

Složenost sistema rukovođenja i komandovanja uvijek je bila vezana za obim informacija koje treba prikupiti i obraditi u procesu donošenja odluka. U uvjetima vođenja ONOR-a problem obezbjeđivanja kvalitetnih, potpunih i pravovremenih podataka još je složeniji. Potpuna i pravovremena informacija o ljudskim i materijalnim resursima, o obuci i pripremi za rat obje komponente oružanih snaga, o resursima u društvu koji su značajni za vođenje oružane borbe, o pripremi društveno-političkih zajednica, samoupravnih i drugih organa za rad u ratnim uvjetima, o uzajamnom djelovanju svih komponenata općenarodne odbrane i društvene samozastite u ratu — preduvjet su efikasnog funkcioniranja sistema rukovođenja i komandovanja.

Zbog složenosti zadataka obim potrebnih podataka na svim nivoima u našim oružanim snagama višestruko je porastao. Neke analize pokazuju da je porast obima administracije često bio stihijan, da postoji dupliranje prikupljanja i obrade podataka, da je izvještavanje nepravovremeno i da postoje neke oblasti rada u oružanim snagama u kojima nema potrebnih podataka. To je rezultat prikupljanja istih podataka na različitim nivoima, što je zahtijevalo povećano angažiranje nižih komandi na stalnom prikupljanju i dostavljanju podataka višim komandama.

Obimni podaci koje je trebalo u kratkom roku obraditi, uglavnom ručno, zahtijevali su porast brojnog stanja ljudi u komandama, štabovima i ustanovama. Međutim, pokazalo se da ni to nije dovoljno za obezbjeđenje efikasnog funkcioniranja sistema rukovođenja i komandovanja.

Modernizacija sistema rukovođenja i komandovanja i smanjenje obima administracije u njemu postavlja se kao trajan zadatak. Rješenja treba tražiti u dva pravca: (1) uvođenje automatiziranih informacionih sistema kao osnove za funkcioniranje sistema rukovođenja i komandovanja, i (2) razvoj i usavršavanje sistema rukovođenja i komandovanja i, s tim u vezi, unapređenje metoda rada komandi, štabova i ustanova oružanih snaga.

Informaciono obezbjeđenje komandi, štabova i ustanova oružanih snaga predstavlja zadatak čije rješavanje neposredno utiče na povećanje operativnosti i efikasnosti rukovođenja i komandovanja. Kritički faktor — nedostatak vremena u procesu pripreme i donošenja odluka — iziskuje sredstva koja će to vrijeme nadoknaditi. Široka primjena računarske tehnike u sistemu rukovođenja i komandovanja i automatizacija poslova, odraz su današnjeg nivoa razvoja računarske tehnike i zahtjeva koji se postavljaju pred rukovođenje i komandovanje u sadašnjim uvjetima.

Uvođenjem automatiziranih informacionih sistema treba, pored ostalog, da obezbijedi: povećanje efikasnosti pripreme i obrade operativnih dokumenata; povećanje mogućnosti praćenja većeg broja elemenata borbene gotovosti oružanih snaga; praćenje efikasnosti rada komandi, štabova i ustanova i rasterećenje nižih komandi smanjivanjem sada velikog broja i obima evidencija i izvještaja.

Informatika u sistemu rukovođenja i komandovanja treba da doprinese unapređenju metoda rada na svim nivoima odlučivanja, da onemogući improvizaciju u radu i donošenje nepotpunih i neadekvatnih odluka. Njena potpuna i efikasna primjena zahtijevat će precizniju podjelu poslova i odgovornosti, razgraničenje nadležnosti

i eliminiranje paralelizma u radu kojeg sada ima na različitim nivoima rukovođenja i komandovanja.

Izvor podataka, pa prema tome i njihov broj, u stalnom su porastu, a u ratu bi se još višestruko uvećali, te određena komanda (štab, ustanova) ne bi bila u stanju da izvrši brzu selekciju i procjenu podataka i da ih na vrijeme dostavi nižim, odnosno višim nivoima rukovođenja i komandovanja. Zbog toga se moramo oslobađati navike da svatko zna sve, jer je to nemoguće i nepotrebno. Opterećenost informacijama i nemogućnost da se odgovori obavezama koje iz njih proizlaze glavni su problemi rukovođenja, a posebno rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama, jer je to rukovođenje ljudima u borbi gdje »promašaji« mogu imati najteže posljedice.

Dosadašnja iskustva i postignuti rezultati, i pored određenih slabosti, pružaju realne mogućnosti za stvaranje jedinstvenog informacionog sistema koji bi, prilagođen uvjetima i potrebama općenarodnog rata, osuvremenio sistem rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama.

Uvođenje i primjena suvremenih informacionih sistema u rukovođenju i komandovanju zahtijevaju i osposobljavanje stručnog kadra. U pripremanju kvalificiranog kadra posebnu ulogu imaju vojne škole i školski centri. Tu su već postignuti određeni rezultati. U nastavne planove i programe vojnih škola uvedeni su sadržaji informatike, čijim izučavanjem pitomci i slušaoci treba da steknu određena znanja koja će im omogućiti da se koriste suvremenim tehničkim sredstvima rukovođenja i komandovanja. Međutim, to su samo počeci sistematskog obučavanja i osposobljavanja pitomaca i starješina koje, ubuduće, treba da bude sistematičnije i intenzivnije.

3. Kadrovska politika u ostvarivanju funkcije rukovođenja i komandovanja

Kadrovsko pitanje je jedno od najvažnijih pitanja rukovođenja i komandovanja. Zbog toga je to pitanje u svim periodima razvoja JNA i oružanih snaga u cjelini, uvijek bilo u središtu pažnje rukovođenja na svim nivoima i Organizacije Saveza komunista u JNA, jer se polazilo od toga da se bez sposobnih kadrova ne mogu očekivati dobri rezultati ni u borbenoj izgradnji oružanih snaga niti u jačanju odbrambenih sposobnosti zemlje. Zato možemo reći da danas u našim oružanim snagama imamo starješinski kadar visokih

stručnih i moralno-političkih kvaliteta koji je, zahvaljujući stručnim i stvaralačkim sposobnostima i visokoj moralnoj i političkoj svijesti, spreman da se angažira na zadacima u daljnjoj izgradnji oružanih snaga i u odbrani i zaštiti našeg socijalističkog samoupravnog društva.

Međutim, sve razvijeniji i razgranatiji sistem općenarodne odbrane i velik broj subjekata koji se, pored oružanih snaga, pripremaju i osposobljavaju za oružanu borbu, traže od starješina, naročito onih koji se nalaze na istaknutim dužnostima u visokim štabovima, na upravnim funkcijama u SSNO i njegovim organima, da svestranije i potpunije poznaju ne samo vojnooperativnu problematiku i poslove vezane za općevojno, specijalističko i taktičko obučavanje već i mnoge druge (mobilizacijske poslove, poslove iz domena partijsko-političkog rada, pozadinskog obezbjeđenja, suradnje sa svim faktorima općenarodne odbrane van oružanih snaga i dr.). Da bi se sva ta znanja stekla, nije dovoljno da se samo prate dostignuća u vojnoj teoriji i praksi, već je potrebno i svestrano iskustvo koje se može steći jedino praktičnim radom. Zbog toga je veoma značajno da starješine, naročito one najспособnije i najtalentiranije, u toku svog razvoja budu postavljane na različite dužnosti.

To znači da se starješine, koje su se u obavljanju osnovnih starješinskih dužnosti (komandira voda, komandira čete — baterije) pokazale najuspješnijim, uzdižu i postavljaju po principu tzv. spirale na razne dužnosti, najprije u komandama taktičkih jedinica, razvojnim komandama, školama, a zatim i u jedinicama i štabovima Teritorijalne odbrane i drugim dužnostima u strukturama društveno-političkih zajednica. Obavljajući razne komandne i rukovodeće vojnooperativne dužnosti, mobilizacijske poslove, političko-pravne i pozadinske funkcije u mirnodopskim i ratnim jedinicama, u štabovima Teritorijalne odbrane i u organizacijama društveno-političkih zajednica, starješine će obavljati najsloženije poslove u vezi sa pripremom za odbranu i u isto vrijeme će učiti, sticati širinu i svestrano iskustvo.

Uzdizanje starješina po »pravoj« vertikalni, pa makar se radi o najспособnijem kadru, ima za posljedicu usko, specijalističko profiliranje kadra. To znači da takvo uzdizanje ne obezbjeđuje kompleksnije formiranje starješine koji će svestrano i temeljno poznavati probleme složenog i sve razgranatijeg sistema općenarodne odbrane, a ne samo probleme organiziranja, pripremanja i upotrebe oružanih snaga. Taj zahtjev će se ubuduće, zbog daljeg razvoja koncepcije općenarodne odbrane i podruštvljavanja odbrambenih poslova, postavljati u još oštrijem obliku.

Dakle, cilj je da se, obavljanjem različitih dužnosti, osposobi starješina koji može u visokim štabovima i na istaknutim upravnim funkcijama izvršavati veći broj zadataka, bolje razumjeti probleme potčinjenih, bez obzira na to iz kojih su struktura oružanih snaga, i tražiti odgovarajuća rješenja.

U ratu se sposobnosti vojnih starješina provjeravaju i dolaze do izražaja u vatri i iskušenjima oružane borbe; uzdižu se oni čije jedinice ostvaruju najbolje rezultate u borbi, koji su smjeliji, hrabriji, inventivniji i uporniji. Međutim, u mirnodopskim uvjetima starješine se osposobljavaju, prije svega, radom i obavljanjem različitih dužnosti, koje također nose mnoga iskušenja. Za razvoj i osposobljavanje starješina neophodno je njihovo češće pohađanje kurseva za različite dužnosti, kao i da u toku svog napredovanja obavljaju različite dužnosti koje će im omogućiti postepeno akumuliranje znanja i iskustava, potrebnih za uspješno obavljanje najodgovornijih dužnosti u oružanim snagama i funkcija u drugim strukturama sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite.

4. Proširivanje oblika i sadržaja djelatnosti savjetodavnih tijela

Savjetodavna tijela koja smo formirali u proteklom periodu (savjeti, komisije i druga kolegijalna tijela) dala su pozitivne rezultate. Ona su radila u duhu uspostavljenih odnosa i odgovornosti za donošenje odluka u oružanim snagama, posebno u JNA, i značajno su doprinosila pravovremenom donošenju optimalnih rješenja i odluka — što je olakšavalo da se u rukovođenju i komandovanju bolje i kvalitetnije realiziraju zadaci. Organiziranim radom ovih tijela obezbjeđeno je svestranije angažiranje svih subjektivnih snaga u rješavanju bitnih problema i pitanja obuke i vaspitanja, racionalnog poslovanja, povećanja motiviranosti i odgovornosti u izvršavanju zadataka, stvaranju uvjeta za preventivno djelovanje, konkretniju borbu protiv negativnih pojava i dr. Savjetodavni organi su imali bitan uticaj na jačanje samozaštite, unutrašnjeg reda i discipline u jedinicama, komandama i ustanovama oružanih snaga. Taj uticaj i angažman savjetodavnih tijela posebno je bio izražen u izdavačkoj djelatnosti. Rezultat toga je svakako činjenica da u toj djelatnosti nismo imali idejnih promašaja i drugih većih problema ni što se tiče kvaliteta ni kvantiteta izdanja.

Međutim, mogućnosti za djelovanje savjetodavnih organa praktički su neiscrpne. Zbog toga, tu aktivnost treba još više proširi-

vati i produbljivati, na što nas upućuje i pismo vrhovnog komandanta oružanih snaga, druga Tita, koje je uputio saveznom sekretaru za narodnu odbranu 1970. godine, u kome se, pored ostalog, kaže: »Odgovorne starješine su dužne i ubuduće prije donošenja odluka da traže mišljenja i prijedloge po svim pitanjima, u kom cilju mogu i treba da se formiraju savjetodavna tijela (kolegiji, savjeti, komisije, radne grupe i slično). Takav metod obavezuje starješine da postupaju po najboljim prijedlozima, da preduzimaju na sebe odgovornost za donijete odluke, da razvijaju inicijativu i stvaralaštvo svojih saradnika, a kod sebe samostalnost i spremnost da prime odgovornost za donijete odluke i stanje u svojim jedinicama i ustanovama«. Kao što se iz citiranog stava vidi, cilj angažiranja ovih organa jeste da se poboljša kvalitet odluka, ali istovremeno i da se razvija stvaralaštvo i inicijativa ljudi, a naročito samostalnost i odgovornost starješina, jer je starješina jedinice u rukovođenju i komandovanju odgovoran za donijete odluke i za njihovo sprovođenje i ne može se »zaklanjati« iza savjetodavnih tijela i organa.

Ostvareni pozitivni rezultati u radu savjetodavnih tijela ukazuju na potrebu da ih i ubuduće treba više angažirati, radi daljnijeg unapređenja rada naših upravnih i komandnih institucija, korišćenja iskustava i znanja naših starješina, uključujući i one penzionisane.

Područja za angažiranje savjetodavnih tijela je mnogo, a mi bismo naznačili samo neka od njih: usavršavanje nastavnih planova i programa vojnih škola; unapređenje naučnoistraživačkog rada i procesa vaspitanja i obrazovanja u vojnim školama i školskim centrima; daljnja razrada i razvoj koncepcije i doktrine općenarodne odbrane i društvene samozaštite i, posebno, razvoj naše ratne vještine; potpunije i svestranije izučavanje historijske građe i uopćavanje iskustava iz ratne prakse, posebno iz našeg NOR-a i suvremenih ratova. Konačno, vojni i drugi savjeti mogu dati još veći doprinos u oblasti daljnjeg razvoja i izgradnje oružanih snaga i sistema rukovođenja i komandovanja na stratezijskim i operativno-strategijskim nivoima, gdje se rješavaju najvažnija i najsloženija pitanja za oružane snage i općenarodnu odbranu u cjelini.

Sve navedene promjene i one koje će u budućnosti biti neophodne odražavaju dinamičnost razvoja našeg društveno-političkog i društveno-ekonomskog sistema, s jedne, i naučnog i tehničko-tehnološkog razvoja, s druge strane. Rukovođenje i komandovanje kao teorija i praksa upravljanja jednim tako velikim, složenim i dinamičkim sistemom kakav je sistem općenarodne odbrane i u njegovom sastavu sistem oružanih snaga, mora posjedovati sposobnost adap-

tivnosti i aplikativnosti svih dostignuća u nauci i društvenom razvitku, a to će reći da i sam mora neprekidno ostati otvorenim — kao sistem u razvoju. U tom smislu, treba shvatiti i promjene o kojima je ovdje bilo riječi, kao i one koje se nagovještavaju.

U ovom članku su razmatrana samo neka od najvažnijih pitanja i problema rukovođenja i komandovanja. Međutim, neka od bitnih pitanja rukovođenja i komandovanja kao što su: metod rada komandi i štabova, mjesto i uloga starješine u sistemu rukovođenja i komandovanja i profil starješinskog kadra ovoga puta nisu obuhvaćena. Svoja razmatranja i zaključke o tim pitanjima nastojaću da izložim u jednom od narednih brojeva »Vojnog dela«.